

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ДОГОВІРНОГО ПРАВА

THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES IN THE CONEXT OF CONTRACT LAW

Новицький Д.В., студент III курсу
факультету адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Пісоцький А.Ф., студент III курсу
факультету адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті були досліджені актуальні питання застосування у сучасному світі договору сурогатного материнства. Розглянуто особливості зародження сурогатного материнства в Україні та перспективи його подальшого розвитку. Особливу увагу приділено галузі права, до якої належить цей специфічний вид договору, можливості віднесення до декількох галузей. Авторами було з'ясовано природу цього договору, проаналізовано суб'єктний склад та визначено особливості таких сторін, як «сурогатна мати», «подружжя» та «чоловік сурогатної матері», їх визначення у законодавстві та процес формування цих понять. Проаналізовано особливості укладення договору сурогатного материнства за прикладом договору про надання послуг та договору підряду. За результатами дослідження авторами зроблений висновок про переваги регулювання відносин сурогатного материнства за допомогою конструкції договору про надання послуг, а також відповідна належність цього договору до непоіменованих та зацікавленість сторін у можливості захисту їхніх прав та віднесенні тих чи інших осіб до участі в цих правовідносинах. Досліджено українське законодавство, історія формування подібних відносин та сучасне регулювання. Проаналізовано недоліки правового регулювання цих відносин та запропоновані зміни для покращення ситуації та заповнити прогалини. Зроблено аналіз предмету договору сурогатного материнства в Україні, його особливості. Досліджено деякі рішення Європейського суду з прав людини в контексті цих проблем. Визначено тенденційний баланс у кореляції між галузями цивільного та сімейного законодавства. Для більш ефективного впровадження цих механізмів запропоновано деталізацію та покращення законодавства в зазначеному секторі. На підставі повного аналізу автори запропонували своє бачення вирішення цього питання, аби забезпечити в консенсусі інтереси як сторони замовника, так і сторони виконавця.

Ключові слова: сурогатне материнство, договір, сторони договору, цивільне право, природа договору, предмет договору.

In the article were researched topical issues of the application of the surrogacy contract in the modern world. In the article were reconsidered peculiarities of surrogacy birth in Ukraine and prospects of its further development. Authors made it a point to pay particular attention to this specific type of contract and to which branch of law it belongs, and also laid down the nature of this contract and analyzed its subjective composition. Furthermore there were researched the characteristics of such parties as the "surrogate mother", "spouses" and "husband of the surrogate mother", their definition in the law and the process of forming these concepts. Research embraced the advantages of concluding a surrogacy contract following the example of an agreement of provide services and disadvantages of concluding it, following the example of a suborder's contract. Also it was researched belonging of this agreement to unnamed ones and the interest of the parties in the possibility of protecting their rights as well as bear a relation to participate in these legal relations. There were researched Ukrainian legislation, the history of the formation of such relations and modern regulation. In addition in this article were looked into the shortcomings of the legal regulation of these relations and there were proposed changes to improve the situation and fill the gaps. It was made an analysis of the subject of the contract in Ukraine. It is defined tendentious balance in the correlation between the branches of civil and family legislation. In order to implement these mechanisms more effectively, it is proposed to detail and improve legislation in this sector. Based on the full analysis, the authors proposed their vision for solving this issue in order to ensure in the consensus the interests of both the client and the contractor.

Key words: surrogacy, contract, parties of the contract, civil law, nature of the contract, subject of the contract.

Перше народження дитини в результаті штучного запліднення відбулося 25 липня 1978 року у Великобританії [1]. Серед допоміжних репродуктивних технологій особливе місце займає сурогатне материнство. Варто зазначити, що, попри тридцятилітній досвід сурогатного материнства, в Україні ще досі немає ані спеціального акту, який б регулював ці відносини, ані визначення понять «сурогатне материнство», «договір про сурогатне материнство», «сурогатна матір» тощо. Також немає чіткої регламентації щодо умов договору, обмежень, щоб відмежувати комерційне сурогатне материнство від продажу людей та перетворення дитини на майно чи певний товар. Поняття «сурогатна матір» було використано вперше в доповіді Ради Європи, де вказувалось, що це жінка, яка виношує та народжує дитину для іншої особи, з якою вона перед заплідненням домовилась про подальшу передачу після народження дитини цій особі.

Розрізняють дві форми сурогатного материнства: гестаційну – сурогатна мати народжує дитину, але при цьому не є її генетичною матір'ю, а також традиційну – сурогатна матір є і біологічною, і генетичною матір'ю [2].

Першопричиною проблеми, яка склалася у правовідносинах сурогатного материнства, є віднесення цих від-

носин до тієї чи іншої галузі права: цивільна чи сімейна, а внаслідок цього неможливо визначити і саме місце договору в системі права. Це породжує проблеми з визначення природи договору про сурогатне материнство: непоіменованим, договір послуг, підряду чи, можливо, оренди – та визначення самого предмету договору. Як наслідок, у практичній діяльності виникають проблеми з визначення місця договору у системі цивільного права, а також визначення умов та сторін, ефективного їх захисту, а отже, ставить під загрозу дійсність та існування самого договору.

Відсутність єдиної позиції науковців зумовлена також проблемами законодавчого регулювання із визначенням галузі права та місця договору у системі договорів. Так, одні науковці відносять цей договір до цивільно-правових, інші заперечують цю приналежність, а деякі стверджують, що договір є нікчемним, тому що порушує основні засади моральних норм суспільства [3]. Більшість науковців не заперечують відношення договору про сурогатне материнство до цивільно-правових, але тут же вказують, що договір має не лише елементи цивільної галузі, а й сімейного права, адже ключові відносини у цьому договорі ґрунтуються на сімейно-правових принципах та нормах,

а тому цивільно-правові відносини є похідними від сімейних в цьому разі [4].

Таку ж позицію підтримує професор В.А. Ватрас, вказуючи, що це правовідношення має комплексний характер галузей, тому що окремі дії керуються різними галузями. Так, науковець зазначає, що шпугне запліднення та імплантація зародка є предметом сімейного права, а от сама процедура імплантації є предметом медичного права, укладення та визначення умов договору належить до цивільного права. Отже, як він зазначає, визначити одну галузь буде помилкою [5, с. 73].

Аналізуючи сам договір, стає зрозумілим, що сторони визначають у ньому свої права та обов'язки, положення щодо деяких проблем, загальні умови тощо, тому, безперечно, цей договір та його умови повинні відповідати, зокрема, розділу Цивільного кодексу України (далі – ЦК) «Загальні положення про договір» [6].

Щодо цього своє бачення висловила І.В. Венедіктова, вказавши, що, безумовно, договір про сурогатне материнство укладається за згодою сторін та спрямований на виникнення правовідносин. Тому за своєю природою цей договір є, безумовно, цивільно-правовим. При цьому договір регламентує два типи правовідносин: нематеріальні та пов'язані з ними матеріальні. До нематеріальних можна віднести імплантацію зародка, виношування та народження дитини, її реєстрацію. До матеріальних належить не тільки винагорода за здійснення сурогатного материнства, а й компенсація інших витрат, зокрема на медичне обстеження [7, с. 62].

Однак майном у звичному розумінні цього слова не можна вважати дитину. Відповідного висновку у справі *Паррілла проти Італії (Parrillo v. Italy)* дійшов Європейський суд з прав людини: «Суд вважає, що немає необхідності розглядати тут чутливе та суперечливе питання моменту, коли починається людське життя, оскільки в цій справі не йдеться про статтю 2 Конвенції. Стосовно статті 1 Суд вважає, що вона не застосовується до цієї справи. Враховуючи економічний та майновий предмет регулювання цієї статті, людські ембріони не можуть бути зведені до «майна» у розумінні цього положення».

На нашу думку, цей договір можна віднести як до цивільно-правової, так і до сімейно-правової галузі права. Сторони домовляються щодо умов договору та укладають його, що є, безумовно, «площиною» цивільного права. Тут варто зазначити, що сторони повинні укласти договір саме до зачаття дитини, адже в протилежному разі це буде мати ознаки відмови матері від дитини та її продажу, тобто ознаки торгівлі людьми. З іншого боку, коли дитина народжується, виникають відносини між новонародженою дитиною, сурогатною матір'ю та замовниками, тобто ці відносини вже будуть регулювати імперативні норми Сімейного кодексу України, що є «площиною» сімейного права [8].

Щоб дослідити особливості відносин та договір, потрібно насамперед визначити щодо чого ці відносини і договір укладаються, тобто визначити предмет договору. Предметом визначається те, щодо чого виникають відносини. В нашому разі у відносинах сурогатного материнства не передбачається опрідметнення результату, хоча зрозуміло, що ціллю відносин є народження дитини. Ми не можемо стверджувати, що дитина є предметом відносин, тобто тим матеріальним об'єктом, для набуття якого укладається договір [9]. Європейський суд з прав людини (далі – Суд) неодноразово вказував у своїх рішеннях про право плоду на життя, а також взаємопов'язаність прав плоду та прав матері. Наприклад, у рішенні «А, В і С проти Ірландії» Суд наголосив на відсутності єдиного консенсусу щодо встановлення початку життя та про нерозривність прав матері та плоду [10]. Дитина, яка народжується, стає суб'єктом права, а отже, інші особи, а в нашому разі сторони договору, не можуть впливати на правовий статус

іншого суб'єкта права [6]. Отже, вказуючи, що предметом договору про сурогатне материнство є дитина, ми ототожнюємо її з певним товаром, що протирічить основоположним правам.

У науці немає чіткого визначення предмету договору сурогатного материнства. Так Т.Є. Борисова у своїй монографії визначає предмет як певну сукупність дій, які вчиняє сурогатна матір для народження за договором, який вона уклала із замовниками. При цьому науковиця поділяє ці дії на основні та похідні. Основними вона вважає імплантацію ембріона, його виношування та забезпечення сприятливих умов для нормального розвитку плоду. А до похідних відносить народження дитини та підписання необхідних документів для визначення батьками замовників [11]. На нашу думку, такий розподіл не зовсім доцільний, адже, розділяючи дії, ми фактично розділяємо і предмет договору на основний та похідний, але по своїй суті предмет договору є цілісним і не може бути підданим розподілу.

Кандидат юридичних наук Ю.В. Коренга визначає предмет як дії матері щодо народження дитини, а також щодо її дій, спрямованих на надання згоди на реєстрацію батьками замовників [12, с. 10].

Професор Р.А. Майданник визначає предмет договору сурогатного материнства не через дії, а через відносини, вказуючи, що предметом є відносини щодо виношування та народження дитини з подальшою її передачею генетичним батькам [13, с. 23].

На нашу думку, предметом договору не може бути передача новонародженої дитини, адже, як ми вже зазначили, дитина не може виступати предметом договору, а це лише дія, похідна від виношування та народження дитини. Якщо аналізувати позиції науковців про домовленість реєстрації дитини, то варто зазначити, що порядок реєстрації не може бути визначений договором, адже положення про реєстрацію імперативно визначені в нормах адміністративного права.

Тому, визначаючи предмет договору сурогатного материнства, ми вказуємо, що це сукупність дій сурогатної матері щодо виношування плоду та народження дитини.

Досліджуючи правову природу договору сурогатного материнства, більшість українських науковців вказують, що це непоіменованний договір, який не може бути віднесений до жодного виду договору, визначеного законодавцем, адже не закріпленій у ЦК України. Російські науковці теж дотримуються цієї думки, адже в законодавстві РФ також не визначено такого виду договору. Так, Т.Є. Борисова вказує, що договір сурогатного материнства є самостійним видом договору, не схожим на інші види, зазначені в Цивільному кодексі РФ, тому безумовно це непоіменованний договір [11].

Деякі науковці вказують, що договір має ознаки та здебільшого схожий на договір оренди. Так, О.С. Мітрякова у своїй дисертації вказує, що договір сурогатного материнства нагадує договір оренди, оскільки замовники використовують тіло матері на чітко визначений строк, 9 місяців, для виношування дитини. Орендна плата в цьому разі може визначатись компенсації витрат сурогатної матері, а також її винагорода. Володіння і користування виступає, на думку науковця, як «орендування» тіла матері для виношування дитини. Проте однією з ознак оренди є передавання майна орендарю, і в цьому разі ми не можемо передати тіло матері [14].

На нашу думку, вищезазначені позиції авторів є дискусійними. Адже предметом договору оренди є річ, визначена індивідуальними ознаками, людина ніяк не може розглядатись як певний об'єкт чи матеріально визначена річ. Позиція науковців стосовно тимчасового володіння та користування тіла матері взагалі не відповідає приписам Конституції України, так як особа, зокрема і на час сурогатного материнства, користується своїми конституційними правами та свободами.

Аналізуючи можливість віднесення сурогатного материнства до договору підряду, варто визначити основні ознаки договору підряду. До ознак можна віднести: виконання роботи; обов'язок підрядника виконати визначену замовником роботу, що кореспондується у право замовника вимагати виконання роботи та обов'язок прийняти результати роботи; договір підряду має індивідуальний характер [15, с. 118]. Предметом договору є як виконання робіт, так і матеріалізований об'єкт, що знаходить своє втілення в індивідуально-визначених речах. А відповідно до позиції Верховного Суду це саме виконання конкретного, індивідуально-визначеного завдання, що може бути виражене у конкретних фізичних величинах, які підлягають вимірюванню в актах прийому-передачі [16]. А як ми вже вказували, ми не можемо вважати дитину предметом договору. Щодо виконання робіт, то під ними розуміються певні активні дії, а вагітність – це природний процес, який не вимагає активних дій. Тим більше саме із природним процесом і пов'язана із неможливістю вираження такого завдання у конкретних фізичних величинах. З огляду на це, недоречним буде віднесення договору сурогатного материнства до договору підряду.

Багато науковців вказують на схожість договору сурогатного материнства і договору про надання послуг, який визначений у ЦК [6]. Так, стаття 901 вказує, що одна сторона надає іншій послугу, а замовник оплачує зазначену послугу. Проте і тут є багато нюансів щодо можливості такого відношення договору сурогатного материнства до договору про надання послуг з огляду на саме поняття та умови такого виду договору.

Аналізуючи поняття, можна визначити, що наданням послуги буде виношування та народження сурогатною матір'ю дитини, а оплатою послуги будуть всі компенсації щодо витрат та винагорода, якщо вона визначена за договором. Щодо сторін договору послуги, діють ними є замовник та виконавець, отже, в нашому випадку замовниками можуть бути подружжя, а виконавцем сурогатна матір. Проте в ЦК визначено, що замовниками та виконавцями можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, а за договором сурогатного материнства лише фізичні особи. Частиною 1 статті 902 ЦК зазначено, що договір повинен виконуватись особисто, і це співвідноситься із даним договором, оскільки лише сурогатна матір може виконувати обов'язок виношувати та народити дитину. Проте частина 2 цієї ж статті визначає, що в деяких випадках, визначених договором, виконавець може передоручити свій обов'язок виконання послуги, що ніяк не співвідноситься із договором сурогатного материнства, адже лише сурогатна матір може виконувати договір, а якщо через певні причини вона не може виконувати цей договір, наприклад, через проблеми із здоров'ям, то подружжя просто укладе договір із іншою жінкою, яка погодиться стати сурогатною матір'ю.

Визначення поняття «послуга» міститься в Законі України «Про захист прав споживачів», де вказується, що послуга – це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [17]. Тобто послуга визначається через діяльність, і в даному випадку постає питання, чи можна вважати діяльністю сурогатне материнство, адже як ми вже зазначали, це природний процес.

Аналізуючи сурогатне материнство через договір про надання послуги, можна зробити висновок, що вони в багатьох ознаках схожі, і можна визначити договір сурогатного материнства як специфічний вид надання послуг, тому на цьому етапі до договору можна застосовувати положення глави 63 ЦК. Проте, на нашу думку, через низку відмінностей між двома договорами договір сурогатного материнства варто виокремити

в окремий вид договору, регламентувавши це новим законодавчим актом.

Досліджуючи момент виникнення прав та обов'язків, тобто аналізуючи договір сурогатного материнства є реальним чи консенсуальним, потрібно визначити його через умови, які є предметом договору. Доктор юридичних наук О.О. Пунда вказує, що моментом укладення договору є момент імплантації зародка, тобто науковець зазначає, що договір є реальним [18, с. 57]. На нашу думку, договір не може вважатися реальним, оскільки права та обов'язки виникають з моменту укладення договору. Так, сурогатна матір має виконати обов'язок щодо імплантації, а замовники мають право вимагати це. Також сурогатна матір повинна утриматись від розповсюдження інформації про укладення договору про сурогатне материнство, а якщо ми будемо вважати договір реальним, то можливості притягнути до відповідальності особу у замовників не буде до часу імплантації зародку. Тому за таких обставин ми вважаємо, що договір сурогатного материнства є консенсуальним і вважається укладеним з моменту досягнення згоди з істотних умов договору.

Окремої уваги потребує також дослідження питання стосовно сторін договору. Вище ми вже окремо зазначали значення сторін договору сурогатного материнства, але, звісно, що ця частина потребує куди більш глибокого аналізу.

Так, з огляду на положення науки цивільного права, нам відомо, що сторонами в цивільно-правових відносинах є громадяни, організації (колективні підприємства, кооперативні організації, господарські товариства, господарські асоціації, громадські організації, державні підприємства, державні установи тощо), держава. Автономна Республіка Крим, інші соціальні утворення [19]. Оскільки ми визначили, що договір сурогатного материнства тягнє до договору надання послуг, доречним буде також взяти до уваги відповідні положення з законодавства стосовно останнього. У Цивільному кодексі України, а саме у главі 63 «Послуги. Загальні положення» (статті 901-907) містяться норми, що безпосередньо стосуються вищезазначеного договору. У статті 901 законодавець зазначає: «За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором». З цього слідує, що сторонами безпосередньо є замовник та виконавець послуги [6]. На додачу до цього у Сімейному кодексі України, а саме частині 2 статті 123 сказано: «У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя» [8]. Таким чином, ми можемо дійти логічного висновку, що сторонами договору сурогатного материнства є батьки дитини, які виступають замовниками послуги та сурогатна матір, яка виступає її виконавцем. Відповідно до частини 1 статті 21 Сімейного кодексу України, шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Однак слід зауважити, що у частині 2 статті 21 Сімейного кодексу України зазначено: «проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя» [8]. Таким чином, висновок є очевидним: на жаль, сьогодні чоловік або жінка, які не перебувають у шлюбі, не можуть укласти договір сурогатного материнства.

Серед науковців, натомість, є окремі думки щодо цього. Наприклад, В.А. Ватрас, досліджуючи у своїй праці сторони правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя, зазначає, що стороною договору, а саме замовником, можуть бути особи, які перебувають у фактичних шлюбних відно-

сінах, але якщо вони спільно проживають, ведуть спільне господарство та зобов'язуються зареєструвати шлюб після народження дитини сурогатною матір'ю [20, с. 74]. Така позиція науковця є досить спірною. З одного боку, це дозволить розширити коло осіб, які зможуть укладати відповідний договір, але, з іншого боку, якщо детально придивитися, для чого законодавець взагалі вніс такі вимоги до Сімейного кодексу України, то можна припуститися думки, що зроблено це з метою посилення відповідальності теоретичних батьків та підкріплення вимоги цивільного права, а саме принципу добросовісності учасників цивільних відносин та вимоги щодо недійсності правочину. Також, повертаючись до питання стосовно людей, що не перебувають у шлюбі, О.В. Розгон у своїй позиції наполягає, що «це дискримінує репродуктивні права самотніх жінок і пар, які в шлюбі не живуть» [21, с. 110]. У цей же час потрібно також звернути увагу на такий важливий нормативно правовий акт, як «Декларація про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок». У цьому акті, а саме у пункті 1, міститься таке: «Держава гарантує та забезпечує рівні права і можливості жінкам і чоловікам відповідно до основних прав та свобод людини», а також у пункті 4 зазначається, що «Держава забезпечує ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [22]. Таким чином, як відомо, постанови Верховної Ради України є джерелом галузей цивільного та сімейного права, отож ми можемо керуватися положеннями вищезазначеної декларації та сказати, що самотні жінки мають такі ж права, як і одружені, і, звісно, чоловіки також мають однакові з ними права. Тому з теоретичного погляду до суб'єктного складу договору про сурогатне материнство належать як подружжя (чоловік та жінка), так і самотні неодружені люди, але як ці положення реалізуються на практиці, достеменно не можна визначити. Саме тому ми вважаємо за доречно у подальшому законодавцю детальніше опрацювати цю колізію та скорегувати неточності у нормативно правових актах у бік надання усім людям, як одруженим, так і ні, рівні права щодо укладання відповідних договорів, адже саме такий напрям буде доречним з огляду на людино-центристські тенденції у сучасній правовій науці.

Стосовно виконавця договору, то, як зазначалось вище, ним є сурогатна матір. Відповідна вимога міститься у статті 48 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» там говориться таке: «Застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється згідно з умовами та порядком, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за медичними показаннями повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці» [23]. Таким чином, для сурогатної матері встановлюється вимога повноліття та відповідних медичних показань. Окрім цього, більш детально вимоги до сурогатної матері розкриваються у наказі Міністерства охорони здоров'я України: «Сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка за умови наявності власної здорової дитини, добровільної письмово оформленої заяви сурогатної матері за формою, наведеною в додатку 17 до цього Порядку, а також за відсутності медичних протипоказань» [24]. Відповідно, гранична верхня межа вікового обмеження не встановлена і залишається на розсуд сторін договору. Потрібно також брати до уваги той факт, що часто на практиці трапляється, що сурогатна матір є одруженою та перебуває у сімейних відносинах з чоловіком, тут постає питання ролі чоловіка у цьому договорі сурогатного материнства та чи буде він відноситись до сторони договору. Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я № 787 чоловік не належить до сторони договору, але під час його укла-

дання необхідна згода останнього, що вочевидь зроблено для уникнення в майбутньому можливих непорозумінь. Надаючи свою згоду, чоловік таким чином посвідчує, що не проти участі його дружини у цьому договорі, а також зобов'язується не встановлювати особу реципієнтів, дитини, та виконувати умови договору між реципієнтами та його дружиною. Поміж іншим, чоловік не повинен перешкоджати сурогатній матері – своїй дружині, відвідувати заклад охорони здоров'я та проходити курс лікування, призначений лікарем, чи вчиняти будь-які дії, які можуть завдати шкоду сурогатній матері або дитині. До них, для прикладу, можна віднести паління тютюну у присутності сурогатної матері або примушування сурогатної матері виконувати фізично важку роботу та інше.

Однак за бажанням сторін чоловік може не лише надати свою письмову згоду, а й виступати як сторона договору сурогатного материнства разом зі своєю дружиною [12, с. 204].

Також, досліджуючи сторони договору, потрібно з'ясувати, чи належить до них медичний заклад, який надає відповідні послуги. Так, деякі науковці вважають, що належить [17, с. 57]. Але, на нашу думку, це не зовсім відповідає дійсності, адже сторонами договору є батьки та сурогатна матір, а заклад охорони здоров'я, який надає послуги зі штучного запліднення, не виходить за межі предмета договору про надання медичних послуг. Так, можна дійти висновку, що до відносин із сурогатного материнства, які регулюються договором і стосуються виношування та народження сурогатною матір'ю дитини для потенційних батьків, заклад охорони здоров'я, де проводяться відношення, не має. Договір сурогатного материнства регулює відносини між потенційними батьками та сурогатною матір'ю, такої ж думки дотримується Ю.В. Коренга [12, с. 203].

Отже, проаналізувавши проблеми, які виникли в інституті сурогатного материнства, ми вирішили низку дискусійних питань, які впливають на правомірне існування цих відносин, можливість захисту прав сторін та віднесення зацікавлених осіб до участі в цих правовідносинах. Визначаючи схильність цих правовідносин до наявності в них тенденційної приналежності, ми вирішили про можливість застосування відповідних положень законодавства. Найширшим в цьому разі було питання щодо галузі законодавства, до якої ми відносимо договір сурогатного материнства. Зазначивши, що цей договір належить і до цивільного, і до сімейного права, можна стверджувати, що положення законодавства, які містяться в обох галузях, можна застосовувати до цих правовідносин. Далі ми вирішили проблему предмету договору, що є надзвичайно важливим питанням, адже віднесення тих чи інших відносин, а також окремих об'єктів, ставить під загрозу правомірність самого договору, а отже, взагалі існування правовідносин сурогатного материнства. Тому предметом в нашому разі є сукупність дій сурогатної матері щодо виношування плоду та народження дитини. Визначивши предмет, ми проаналізували можливість віднесення договору сурогатного материнства до того чи іншого виду вже існуючих договорів, розглядаючи їх через призму їх ознак, та встановили, що наявні певні схожі ознаки із договором надання послуг, проте між ними є і багато відмінностей, тому цей договір є непоіменованим. Також визначили, що цей договір є консенсуальним, а тому вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін з усіх істотних умов. Багато уваги приділено сторонам договору, адже в науці з цього приводу виникло чимало дискусій про віднесення тих чи інших осіб до сторони договору. Визначаючи сторонами договору подружжя як чоловіка та жінку з однієї сторони та сурогатну матір з іншої, вказуємо, що колізійним залишається питання щодо можливості віднесення до сторони договору самотнього чоловіка та самотньої жінки, що потребує уточнення в законодавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. World's first test-tube baby is pregnant, Daily Mail, July 10, 2006. URL: http://www.dailymail.co.uk/pages/live/articles/news/news.html?in_article_id=394894&in_page_id=1770 (дата звернення: 15.11.2020).
2. Міжнародна торгівля та допоміжні репродуктивні технології, регуляторні проблеми у сурогатному материнстві. Журнал Законодавства, медицини та етики – онлайн бібліотека Вайлі. Нельсон, 2013. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jlme.12016/abstract> (дата звернення: 15.11.2020).
3. Третьякова В. Цивільно-правові аспекти сурогатного материнства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 4. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2012_4/p13_21.html (дата звернення: 15.11.2020).
4. Сухарева Е.Р. Правовые проблемы сурогатного материнства в РФ. Актуальные проблемы правосудия в современном мире: материалы заочной Международ. науч.-практ. Интернет-конф. Челябинск, 29 марта 2012 г. URL: http://www.uralraj.ru/top/science/sci-pps/pps-konf/pps-konf-ready_38.html#_ftnref16 (дата звернення: 15.11.2020).
5. Ватрас В.А. Суб'єктний склад правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 4. С. 72–75.
6. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
7. Венедіктова І.В. Правове регулювання послуг з сурогатного материнства за чинним законодавством України. *Medix. Anti-Aging. Антиэйджинг. Антистаріння: журнал укр. лікарської еліти (ТОВ «Медікс»)*. Київ, 2010. № 3 (15). С. 62–63.
8. Сімейний кодекс України: Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
9. Правова природа і предмет договору про сурогатне материнство. Т. В. Заварза. *Медицне право*. 2017. № 1. С. 27–36.
10. Справа «А, В і С проти Ірландії». URL: <http://hudoc.echr.coe.int/> (дата звернення: 15.11.2020).
11. Борисова Т.Е. Сурогатное материнство в Российской Федерации. Проблемы теории и практики: монография. Москва: Проспект, 2014. С. 85.
12. Коренга Ю.В. Договір сурогатного материнства в сімейному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
13. Майданик Р.А. Репродуктивні права. Сурогатне материнство. Київ: Алерта, 2013. 48 с.
14. Митрякова Е.С. Правовое регулирование сурогатного материнства в России: автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.03. Москва, 2006.
15. Брагинский М.И. Договорное право. Кн. 3: договоры о выполнении работ и оказании услуг. 2-е изд. доп., испр. М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. Москва: Статут, 2002.
16. Постанова ВС від 08.05.2018 № 127/21595/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73902480> (дата звернення: 15.11.2020).
17. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
18. Пунда О.О. Перспективи договірного регулювання у сфері застосування репродуктивних методів здійснення права на материнство та батьківство. *Часопис Київського університету права*. 2003. № 4. С. 54–58.
19. Боброва Д.В., Дзера О.В., Довгерт А.С. Цивільне право України: Підручник, 1999. URL: <http://yport.inf.ua/viznachennya-sistema-tsvivilnogo.html> (дата звернення: 15.11.2020).
20. Ватрас В.А. Суб'єктний склад правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 4. С. 72–75.
21. Розгон О.В. Замовники як сторона договору про сурогатне материнство. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2016. Вип. 21. С. 109–112.
22. Декларація про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок: Постанова Верховної Ради України від 05.03.1999 N 475-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-14#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
23. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
24. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.